

Skå kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Skå kyrka

Färingsö församling, Birka kontrakt, Stockholms stift

Ekerö Skå Kyrka 1:1, Skå socken, Ekerö kommun, Stockholms län, Uppland

Skå kyrka är uppförd under 1100-talets andra hälft. Efter en brand 1695 byggdes kyrkan om, men bevarar medeltida murverk i långhuset och i sakristian från 1300-talet. Kyrkans torn är byggt 1858 efter ritningar av arkitekten Ludvig Hawerman.

Skå kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen. Kyrkan ligger inom riksintresse för kulturmiljövården.

HISTORIK

Skå har satts i samband med den ”Kol de sco” som hade sitt säte här och som på 1180-talet uppträdde som motkonung mot sin svåger kung Knut Eriksson och dräptes. Skå kyrka uppfördes under 1170–80-talet och kan möjligen ha varit Kols gårdskyrka.

Ursprungligen hade kyrkan ett kort långhus med ett kvadratisk, troligen absidförsett kor, en plan som är utmärkande för den vanligaste romanska kyrkotypen. Ett ovanligt drag var ett runt torn som anslöt till långhusets västra del. Tornet kan möjligen ursprungligen ha varit en fristående kastal som senare tillfogats kyrkan. Liknande torn uppförda i försvarssyfte återfinns i Skåne och Holstein. Under 1300-talet förlängdes kyrkans kor och en sakristia byggdes till. Ett vapenhus tillfogades i söder under 1400-talet. Det runda tornet revs troligen under 1600-talet för att ersättas av ett kvadratisk. Efter en brand 1695 förlängdes kyrkan till en sal-

kyrka med polygonalt kor, vapenhuset revs och en tvärmur tillfogades i söder. 1858 byggdes ett nytt torn.

På 1300-talet skrevs Skå Ska och senare omväxlande Ska, Skaa och Skå. Tillsammans med Sånga, Färentuna och Hilleshög kyrkor tillhör Skå kyrka Färingsö församling.

BESKRIVNING

Omgivningen

Skå kyrka ligger på Färingsö vid vägen mot Färentuna. Området utgörs av den centrala skåbygden med den medeltida kyrkan i ett dominerande öppet läge i landskapet. Kring kyrkan utbreder sig en slätt som begränsas av skogsklädda berg- och moränhöjder.

Genom området löper landsvägen, som fått sin nuvarande raka sträckning under 1900-talet. I kyrkans närhet ligger Färingsöns största forntida gravfält, som visar på bygdens tidiga centrala betydelse. Intill kyrkan ligger kyrkskolan, bestående av fyra skolbyggnader samt lärarbostad, samtliga rödfärgade, tidstypiska byggnader från 1800- och tidigt 1900-tal.

Kyrkomiljön

Den äldsta kyrkogården kring kyrkan är omgärdad av en kallmurad gråstensmur. Den härrör huvudsakligen från 1700-talet och omges av en trädkrans med hamlade träd. Huvudingången i

Skå kyrka från sydöst.

muren har vitputsade tegelstolpar med tak av järnplåt, krönta av järnkors på kulor från 1956, efter ritningar av arkitekt B Schill.

1927 utvidgades kyrkogården utanför muren åt väster efter ritningar av arkitekten Erik Lallerstedt, som också är begravd intill kyrkan. Den utvidgade delen omgärdas av en kallmurad gråstensmur av sprängsten och en trädkrans av björkar. Ingången från den äldre kyrkogården är genom en öppning i muren, omgiven av grindstolpar av granit. Kyrkogården har ytterligare en ingång i norr. Den är försedd med järngrindar och togs upp 1956.

Ytterligare en utvidgning västerut utfördes 1982, då även en minneslund anlades. Utvidgningen är omgärdad av en tallhäck med gravkvarter avgränsade av häckar. I anslutning till kyrkogården uppfördes samtidigt ett **bårhus** och ett garage/redskapsbod. Bårhuset är vitputsat med svartmålat plåttäckt **sadeltak**. Ett av rummen är inrett med grått kalkstensgolv och kalkstensaltare. Redskapsboden är klädd med röd **fasspont**panel täckt av ett **sadeltak** med tvåkupigt tegel.

Kyrkogården har markbeläggning av gräs och grusade gångar, med undantag för en asfalterad gång från den äldre kyrkogården till 1927

års utvidgning. På den äldsta kyrkogården har ett flertal äldre grusade stenramar intill gravvårdar tagits bort till förmån för gräsytor. Ett antal bevarade äldre gravvårdar är placerade väster om kyrkan.

Kyrkobyggnaden

Efter en brand 1695 återuppbbyggdes den medeltida kyrkan och fick sin nuvarande form. Kyrkan förlängdes till en **salkyrka** med polygonalt **kor** i öst, **vapenhuset** revs och den södra tvärarmen byggdes. Fönsteröppningarna fick sin nuvarande form och försågs med järnsmidesbågar. Huvudingången förlades till väst och ingången i söder murades igen. 1858 fick kyrkan sitt nuvarande torn efter ritningar av arkitekten Ludvig Hawerman.

Kyrkan är uppförd av gråsten med tegel i dörr- och fönsteromfattningar. Det medeltida murverket är bevarat i den västra gavelmurens hörnpartier på båda sidor om tornet. **Långhuset**s västra del fram till **sakristian** samt **sakristian** har också kvar sitt medeltida murverk.

Exteriör

Kyrkans fasader är slätputsade och vitt avfärgade med synliga svartmålade **ankarjärn** samt en gråmålad sockel. Taket är ett **valmat sadeltak** med en nedtill utsvängd form, täckt av svartplåt i småplåtsformat. Det fyrkantiga tornet från 1858 är försett med huv och en åttkantig **lanternin**, krönt av en spira. Tornets taktäckning är från 1858 då kyrkans tidigare spåntak ersattes med svartmålad järnplåt. Takstolarna härrör i sin helhet från 1800-talet.

Kyrkans fönster är rundbågiga och sitter i djupa stickbågiga nischer med solbänkar av svart-

Exteriör från sydost.

plåt. Ett flertal är från sekelskiftet 1700 och har smideskarmar med rosor i skärningspunkterna. Såväl fönster- som dörrsnickerier är målade i

Exteriör från nordväst.

grått. Tornets fönsteröppningar är rundbågiga i tvåfönstergrupper och försedda med gråmålade luckor. Över kyrkans ingång genom västtornet sitter en röd sandstensplatta med året 1858 inhugget och förgyllt. Portöppningen är rundbågig med profilerade slätputsade språng. Porten utgörs av helfranska pardörrar med fyra fyllningar per dörrblad.

En ingång togs upp i södra tvärrmen 1909. Tvärrmens portöppning är korgbågig och försedd med en dörr från 2000. Den är tillverkad med den äldre dörren som förlaga och har kassetterade fyllningar. Den äldre dörren finns bevarad i kyrkan. Sakristian är tillbyggd med förråd och elcentral vid okänd tidpunkt. Ingångar till utrymmena är försedda med bräddörrar, klädda med liggande svartjärad panel.

Interiör

Kyrkans nuvarande planform kom till efter branden 1695. Långhus, kor och tvärrarm är kryssvälvda av tegel med ribbor. Valven är slagna efter branden 1695, med undantag för långhusets mellersta travée vars valv klarade branden. Väggar och valv är vitkalkade. Långhuset, tvärrarmen och sakristian täcks av brädgolv som

Kyrkorummet åt öst.

är omlagt vid flera tillfällen. Samtliga golv är skurgolv, med undantag för sakristians lackade brädor. Korets golv är två steg högre än långhuset och täcks av en heltäckningsmatta. Kyrkans fönster är rundbågiga med gråmålade inre bågar av trä. De rundbågiga nischerna har fönsterbänkar av sten med spår för vattenavrinning och lådor inunder för uppsamling av vatten.

Kryssvalvet i sakristian, med i genomskärning treklöverformade ribbor, härrör från 1300-talet. Sakristian har en tillbyggnad av tegel åt norr med okänt byggnadsår. På tillbyggnadens vind är sakristians ursprungliga gavelröste synligt. Det är uppfört av gråsten med bredstrukna fogar och i översta delen en tegelskodd glugg. I sakristians golv finns en kalkstenshäll från 1685. Ingången från kyrkorummet är rakt avslutad och försedd med en gråmålad dörr med åtta halvfranska fyllningar, troligen från 1909. En genombrytning av muren i sakristian för en trappuppgång till predikstolen utfördes 1687. Uppgången är senare ändrad och försedd med en gråmålad, rundbågig bräddörr med kraftiga gångjärnsbeslag.

Tornrummets väggar är vitkalkade, brädtalet är gråmålat och golvet är lagt med kalkstenshällar från 1600-talet. Dörren till kyrkorummet utgörs av en gråmålad, helfransk pardörr med fyra fyllningar per dörrblad lika den yttre porten. I vapenhuset leder en gråmålad trätrappa upp till orgelläktaren.

Av kyrkans inredning märks särskilt altarpupsatsen och predikstolen som båda är daterade till 1700. De är utförda i likartad barockstil och troligen tillverkade vid samma verkstad, möjligen av snickareäldermannen Erich Hollner i Uppsala. Altarpupsatsen består av två oljemålningar i ett rikt skulpterat ramverk av vitmålat och förgyllt trä med träskulpturer. Hu-

Altarpupsatsen.

vidpartiet med vridna barockkolonner flankeras av Petrus och Paulus och uppsatsen kröns av den uppståndne Kristus. Predikstolen är utförd av snidat och vitmålat trä med förgyllning. I musselformade nischer står de fyra evangelisterna och Kristus. Samtida med altarpupsatsen och predikstolen är en oljemålning i barock, Kristus begråtes, daterad 1701 och utförd av J D Schwartz. Konstnärens far var knuten till Skå församling och donerade 1678 en av kyrkans ljuskronor. De övriga malmkronorna härrör från tiden kring 1700.

Kyrkans bänkar är från ombyggnaden 1909, då en sluten bänkinredning från 1700 ersattes av en öppen i nygotik. 1955 förändrades bänkarnas gavelkrön och 1964 målades bänkarnas ekimitation över med blå lasyr.

Orgelläktaren är uppförd under 1800-talet och ändrad 1909. Läktarbarriären är vit- och gråmålad med förgyllda lister. Orgelfasaden i empire är likt barriären målad vitt och grått med förgyllda lister. Orgeln byggdes ursprungligen för Blidö kyrka 1837 av orgelbyggaren Gustaf Andersson och köptes in till Skå kyrka 1893. Årtalet 1893 tillsammans med initialerna B.W.M har tillfogats orgelfasaden i förgyllning. Det nuvarande orgelverket är nytillverkat 1973

Kyrkorummet åt väst.

av Walter Thür Orgelbyggen och omfattar 14 stämmor. Kyrkan har ytterligare en orgel uppställd i tvärarmen. Den är från 1700-talets slut och byggdes ursprungligen för Lovö kyrka. 1885 skänktes den till Sänga kyrka och 1967 flyttades den till Skå. Orgeln är byggd av Per Niclas Forsberg, Drottningholm, har sju stämmor och är målad i grönt med förgyllning.

Övriga inventarier

Kyrkans enda återstående föremål från medeltiden utgörs av ett skadat **triumfkrucifix** av ek från 1400-talets andra hälft, upphängt i **sakristian**. Flera av kyrkans inventarier är från mo-

Gamla orgeln i södra korsarmen.

dern tid. En dopfunt i granit med fyrkantig **cuppa** är komponerad av Byggnadsstyrelsen och skänkt till kyrkan 1962 tillsammans med en bonad som hänger intill funten. Ytterligare en dopfunt är av trä och tillkom 2005. I tvärarmen hänger en olja av konstnären Aldo Altomare, skänkt 1968.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

Skå kyrka fick sitt nuvarande utseende efter en brand 1695. När kyrkan återuppbyggdes 1702 tillfogades det medeltida **långhuset** med **sakristia** ett polygonalt avslutat **kor** och en tvärarm i söder. Kyrkans huvudingång förlades till tornet och fönstren fick sitt nuvarande utseende med delvis bevarade järnsmideskarmar. Det 1858 ombyggda tornet med huv, **lanternin** och spira bidrar till kyrkans 1800-talskaraktär.

Interiört bevarar kyrkorummet plan och valv från 1702 års ombyggnad. Inredningen är från flera tidsskeden i kyrkans historia. Samtida med ombyggnaden 1702 är altaruppsatsen och predikstolen, utförda i likartad **barock**, konstverket Kristus begråtes, signerad av J D Schwartz 1701 samt ett par malmkronor.

Från 1800-talet härrör den vitmålade orgel-läktaren med förgyllda lister. Att kyrkan används i stor utsträckning till musikframföranden framgår av orgeln från 1797 som står i södra tvärarmen sedan 1967, men även av två flyglar, ett piano och en cembalo.

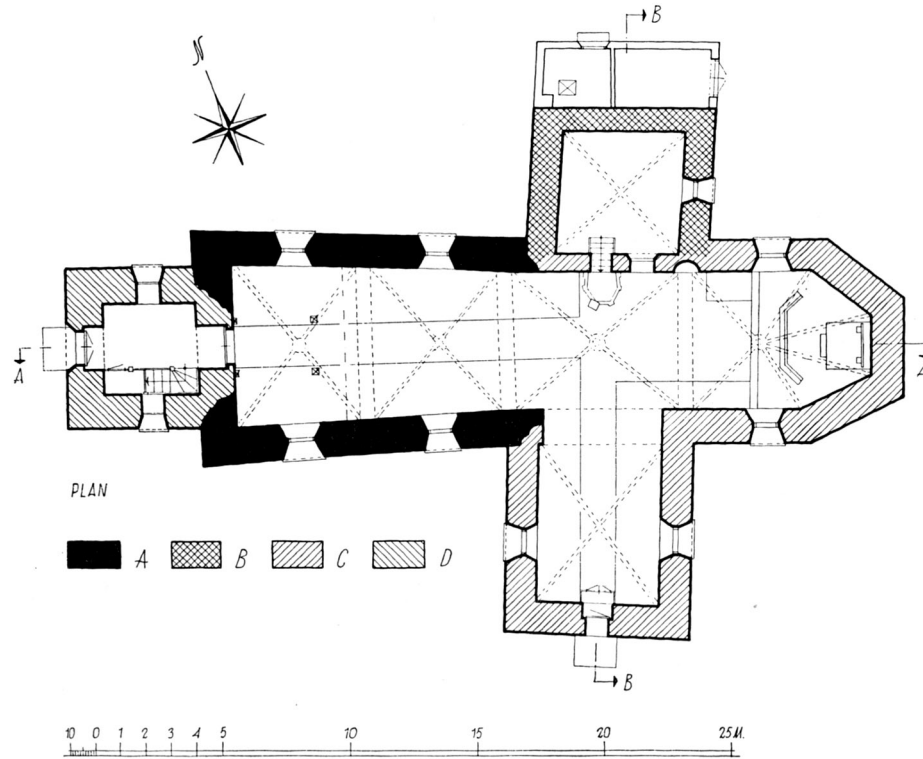
Moderna drag i kyrkans inredning återspeglas i 1909 års öppna bänkinredning, vars gavelkrön sågats av och blåaserats 1964. Från 1960-talet är även den fyrkantiga dopfunten i granit samt en oljemålning av konstnären Aldo Altomare. Till kyrkans sentida föremål hör en nyttilverkad dopfunt av trä från 2005.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

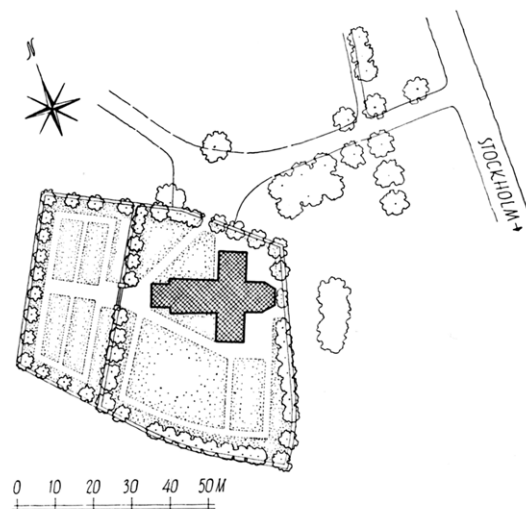
- kyrkan bevarar till delar medeltida murverk och valv
- kyrkans nuvarande plan och fönstrens järnsmideskarmar är bevarade från 1702 års ombyggnad
- kyrkan har med sitt **valmade**, utsvängda **saddeltak**, lagt med svartplåt i småplåtsformat, en karaktäristisk form med ett idag ovanligt takmaterial som härrör från 1858 års takomläggning
- altaruspsatsen och predikstolen i likartad **barock** samt en av kyrkorummets oljemålningar och ett antal malmkronor är tillkomna vid 1702 års ombyggnad
- kyrkomiljön, omfattande kyrkan, kyrkogården omgiven av gråstensmur och trädkrans av hamlade träd, utgör tillsammans med äldre kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar en sammanhållen miljö av äldre karaktär och ingår som en värdefull del i omgivande kulturlandskap.

ORIENTERINGSPLANER

Plan över kyrkan ur Tuulse, Armin, Sveriges kyrkor, Uppland, Volym 79, Band VI, Häfte 3, Färentuna Härad, Stockholm, 1957.

Kyrkogårdsplan, uppmätning av J Söderberg 1948, ur Tuulse, Armin, Sveriges kyrkor, Uppland, Volym 79, Band VI, Häfte 3 Färentuna Härad, Stockholm 1957.

KRONOLOGI

Årtal	Händelse	Källa
1180-tal	Kyrka uppförs.	Tuulse 1957
1300-tal	Sakristian uppförs och förses med valv. Koret förlängs.	dito
1400-talets andra hälft	Triumfkrucifixet kommer till. Vapenhus byggs.	dito
1400-tal	Storklocka gjuts sannolikt av magister Hedenricus.	dito
1603	Stiglucka repareras.	dito
1634	Bogårdsmur täckt av brädtak och rappad omtalas.	dito
1639	Väggar och valv putsas och vitlimmas.	dito
1650	Stiglucka uppförs.	dito
1681	Ny klockstapel uppförs.	dito
1600-talets senare del	Kyrkan restaureras. Troligen rivs det runda tornet.	dito
1687	Trappan till predikstolen från sakristian kommer till.	dito
1693	Lillklocka köps in. Tillverkad av Michel Bader.	dito
1695	Kyrkan brinner. En stor del av inredningen förstörs. Alla valv utom långhusets mellersta valv och sakristians valv skadas och rivs. Vapenhuset och koret rivs. Trappan till predikstolen ändras.	dito
Omkring 1700	Den polygonala koravslutningen kommer till, varvid kyrkan förlängs åt öster. Tvärarmen kommer till. Södra ingången muras igen. Ny ingång i väst. Valv slås i långhuset och i tvärarmen. Altare, altarring och altaruppsats kommer till. Predikstol och timglas kommer till. Sluten bänkinredning med enkla fyllningar sätts in.	dito
1702	Kyrkan återinvigs.	dito
1753	Nummertavla kommer till.	dito
1848	Huvudingången genom muren i norr tillkommer och förses med kantställda tegelstolpar. Stigluckorna rivs.	dito
1858	Allmän restaurering. Klockstapeln rivs. Yttertakens spåntak byts mot svartmålad järnplåt. Nya takstolar. Det nuvarande tornet uppförs efter ritningar av Ludvig Hawerman. Ingång anordnas till södra tvärarmen. Fönsteröppningar tas upp mot norr.	dito

Årtal	Händelse	Källa
1800-tal	Nummertavla kommer till. Orgelläktaren byggs.	Tuulse 1957
1893	Orgel, ursprungligen byggd för Blidö kyrka 1837, köps in och sätts upp.	dito
1909	Restaurering under ledning av arkitekten Gustav Hermansson. Grundförstärkning. Cementsockel tillkommer. Nytt brädgolv. Väggar och valv rengörs och kalkas. Öppna bänkar ersätter en sluten bänkinredning med enkla fyllningar. Läktaren ändras. Inredningen målas om. Predikstol och altarprydnad tvättas från färg samt renoveras med oljefärg och förgyllning. Fönster förser med nytt glas i blyinfattade smårutor. Innerbågar med karmar och bågar av trä sätts in i murverket. Vindfång i södra ingången anordnas. Kaminer sätts upp i kyrkan och i sakristian. Nytt fönster tas upp i sakristian.	Tuulse 1957. Svanberg 1998. ATA
1927	Kyrkogården utvidgas i väst efter ritningar av E Lallerstedt.	Tuulse 1957
1936	Nytt brädgolv. Väggar och valv rengörs och kalkas.	dito
1937	Installation av värmeledning. Sakristians tillbyggnad får ändrad användning; östra delen blir likbod medan den västra blir pannrum. Järnkaminer tas bort.	dito
1952	Installation av elektrisk klockringning.	ATA
1955	Bänkinredningens gavelkrön sågas av. 1909 års bänkar, målade i ekimitation, ändras genom att gavelkrönen sågas av.	Tuulse 1957. ATA
1956	Vitputsade tegelstolpar byggs efter ritningar arkitekten B Schill. Den nya kyrkogården får en ingång åt norr. Reparation av kyrkogårdsmur. Yttre fasadarbeten, lagning och omfärgning. Ommålning av tak och fönsterbänkar. Predikstol och altarring målas.	Tuulse 1957. ATA
1961	Konservering av äldre föremål.	ATA
1962	Ny dopfunt i ljusgrå västkustgranit, Stenhuggeri AB Styrenius, Västervik.	dito
1964	Invändig restaurering. Omkalkning. Nisch i koret efter borttagen kamin muras igen. Ny port i södra tvärramen. Renovering och blålasering av bänkar.	Svanberg1998. ATA
1966–67	Utvändig restaurering. (Kyrkan var dessförinnan spritputsad med slätputsade omfattningar.) Kyrkan putsas med cementhaltigt bruk. Grindstolpar renoveras.	SLM

Årtal	Händelse	Källa
1967	Sånga kyrkas f d orgel ställs upp i södra korsarmen. Orgeln är tillverkad av Per Niclas Forsberg, Drottningholm 1797 och ombyggd av Per Zacharias Strand, Stockholm 1833–34.	SLM
1968	Oljemålning av Aldo Altomare skänks till kyrkan.	Svanberg 1998
1971–73	Ny läktarorgel av Walter Thür Orgelbyggen, Torshälla, 14 stämmor.	ATA. Nilsson 1995
1978	Cembalo köps in, modell Dulcken, byggd av Dennis Wooley.	Svanberg 1998
1981	Gamla orgeln restaureras av Åkerman & Lund Orgelbyggeri, Knivsta.	dito
1982	Utvidgning av kyrkogården. Minneslund anläggs. Nybyggnad av bårhus och garage.	Kjell Nordin, fastighets- ansvarig
1998	Dräneringsrör läggs runt kyrkan. Konservering av kyrkliga textilier.	SLM. ATA
2000	Utvändig restaurering. Putsning och avfärgning. Plåtarbeten. Fönster lagas och målas. Upprustning av grindstolpar. Ny dörr i södra korsarmen.	SLM

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet
Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet
SLM Stockholms läns museum, arkivet

Kjell Nordin, fastighetsansvarig i Färingsö församling

Boëthius, Ulf, *Vägvisare till kyrkorna i Stockholms län*, Uddevalla 1980

Bratt, Peter, *Mälaröarna kulturhistoriska miljöer*, Gällivare 1994

Nilsson, Christina och Westerberg, Ove, *Kyrkguiden. Vägledning till kyrkorna i Stockholms stift*, Stockholm 1995

Svanberg, Jan, *Upplands kyrkor*, Skå kyrka, Ekerö 1998

Tuulse, Armin, *Sveriges kyrkor*, Uppland, Band VI, Häfte 3, Volym 79, Färentuna Härad, Stockholm 1957

TEXT: LISA SUNDSTRÖM 2005

FOTO: ANNA ULFSTRAND, STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2004

ELISABETH BOOGH, STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2006